

KELEMEN ISTVÁN

A SZÉCHÉNYIEK SOPRON VÁRMEGYEI JOBBÁGYAIT ÉRINTŐ BOSZORKÁNYÜGYEK ÉS AZOK TÁRSADALMI HÁTTERE (1700, 1736, 1741–1743)

Bevezetés

A Széchényi családnak a Magyar Országos Levéltárban őrzött archívumában,¹ a jobbágyok magánügyeire vonatkozó iratok (*acta colonos concernentia, colonialia*) között három dokumentum található Sopron vármegye boszorkánytörténetére vonatkozóan. Közülük az első kettő kezeslevél, amelyeket egy-egy, boszorkánysággal vádolt homoki² asszony érdekében állították ki 1700. április 28-án Hegykőn, illetve Homokon és Hidegségen. A harmadik okirat egy tanúvallatási jegyzőkönyv, amely 1736. április 6-án készült Horpácson.³ A büntetőeljárás kimenetele, maga az ítélet egyik esetben sem ismert, az iratok az eljárás egy-egy szakához kapcsolódnak. A homoki vádlottak minden bizonnyal vizsgálati fogságban voltak, amikor kezességet vállaltak értük, hiszen a kezesek egy későbbi előállításért vállaltak kötelezettséget. A horpácsi boszorkányügyben a tanúkihallgatási jegyzőkönyv a bizonyítási eljárás során készült. Közös bennük, hogy eredetiek, és mindhármat ellátta kézjeggyével a vármegye (egy vagy két) képviselője.

Az érintett négy település (egy mezőváros: Hegykő és három falu: Homok, Horpács, Hidegség) a Nádasdyak sárvár-felsővidéki uradalmához tartozott a 16. századtól kezdve. Nádasdy Ferenc lefejezése után (1671) az uradalom és a hozzá tartozó helységek átmenetileg a Magyar Királyi Kamara igazgatása alá kerültek, majd 1677-ben I. Lipót közel 330 ezer forintért örök áron átengedte azokat gróf trakostyáni Draskovich Miklós királyi főajtónállónak és feleségének, Nádasdy Krisztina grófnőnek. Mivel Draskovich nem tudta kifizetni a vételárat, 1677 júliusában megegyezett Széchényi György kalocsai érsekkel, hogy az uradalom

---

1 Magyar Országos Levéltár (= MOL) P 623 A Széchényi család iratai.

2 Ma: Fertőhomok. Községtörténet: *Kelemen István*: Fertőhomok 1274–2001. Bp., 2001.

3 Ma: Sopronhorpács. Községtörténet: Sopronhorpács krónikája. Szerk.: Briber József. [Sopronhorpács], 1996. *Briber József – Pájer Imre*: Sopronhorpács. Száz magyar falu könyvesháza. Bp., 2000.

nagyobb részét tartozékaival együtt zálogba adja neki. A birtokok 1711-ben a Széchenyiek örök tulajdonába kerültek.⁴

Sopron vármegyei boszorkányperek eddig Komáromy Andor⁵, Farkas Sándor,⁶ Házi Jenő,⁷ Winkler Elemér,⁸ Schram Ferenc⁹ és a Varga Endre szerkesztette Úriszék c. forráskiadvány¹⁰ jóvoltából kerültek publikálásra. Közülük a közel 300 oldalas, 73 esetet tartalmazó Schram-féle kiadvány a legterjedelmesebb. Az ismertetett művekből rendelkezésre álló Sopron vármegyei peranyagot Pócs Éva 1995-ben megjelent tanulmányában¹¹ abból a célból elemezte, hogy bemutassa „a maleficium-narratívok — és ezzel összefüggésben a konfliktustípusok, illetve boszorkánycsoporthalmazok — különböző típusait”.¹² A számítógépes feldolgozásnak köszönhetően a hazai boszorkányság forrásainak elektronikus adatbázisa a Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága honlapján érhető el.¹³

Jelen írásban egyfelől eddig még nem publikált okiratok kerülnek közzétételre, másfelől pedig kísérlet történik a szereplők beazonosítására és a korabeli társadalmi viszonyok rekonstruálására az egykorú összeírások és urbáriumok alapján.

---

4 *Bártfai Szabó László*: A sárvár-felsővidéki gróf Széchenyi család története. I. Bp., 1911. 446–451. pp.

5 Magyarországi boszorkányperek oklevéltára. Szerk.: Komáromy Andor. Bp., 1910. 615-630. pp. CDXXXVII. sz. dokumentum.

6 *Farkas Sándor*: Csepreg mezőváros története. Bp., 1887. 142 skk.

7 *Házi Jenő*: Sopron szabad királyi város története. I. rész. 7. Oklevelek, levelek és iratok 1521-től 1531-ig. Sopron, 1929. A 16. századi soproni boszorkánypereket Németh Ildikó dolgozta fel. *Németh Ildikó*: Boszorkányperek a 16. századi Sopronban. In: Soproni Szemle 2006/2. 166–174. pp.

8 *Winkler Elemér*: Bűnök és büntetések a régi Sopronban (XVI–XVIII. század). Sopron, 1924. 66–70. pp.

9 *Schram Ferenc*: Magyarországi boszorkányperek 1529–1768. (A továbbiakban: *Schram* II–III. im.) II. Bp., 1970. 7-302. pp. – III. Bp., 1982. 253–265. pp.

10 *Úriszék*. XVI–XVII. századi perszövegek. Szerk.: Varga Endre. Bp., 1958. 437–438. pp., 450–452. pp., 454–455. pp., 676. p. és 691. p.

11 *Pócs Éva*: Maleficium-narratívok – konfliktusok – boszorkánytípusok (Sopron vármegye 1529–1768). (A továbbiakban *Pócs*, im.) In: Népi kultúra – népi társadalom. A MTA Néprajzi Kutatóintézetének Évkönyve XVIII. Folklorműveltség a 18. századi Magyarországon. Főszerk.: Paládi-Kovács Attila. Szerk.: Szilágyi Miklós. 9–65. pp.

12 Uo. 16. p.

13 A magyarországi boszorkányság forrásainak katalógusa. <http://www.vmmuzeum.hu/boszorkanyperek/>

Kezeslevelek boszorkánysággal vádolt homoki asszonyokért (1700)

Gróf Széchényi György (1656–1732) joghatósága alatt álló Homokon „néminemő boszorkányság” vádja miatt két jobbágyasszonyt fosztottak meg szabadságától. A fogva tartás helye nem derül ki, de a korabeli gyakorlat alapján erre nagy bizonyossággal a széplaki¹⁴ kastély tömlőcében került sor. Az egyik terheltért, Barityics (Barityits, a külzeten: Barilics) Lőrinc özvegyéért, Ilonáért 24 hegykői lakos és 1 homoki, a másikért, Kraicsics Horváth Máténéért (Barityouits Ilonáért) pedig ugyanennyi homoki és hidegségi lakos együttesen vállalt kezességet (*fideiussio*). A kezesek (*fideiussores*) fejenként 4 forint erejéig kötelezték magukat, hogy a szabadlábra helyezett vádlottakat az eljárás eredményes lefolytatása érdekében a szükséges időben és helyen előállítják. A kezeslevelek szerint a kezesek földesúri kényszerítés nélkül, önkéntesen vállaltak kezességet két társukért („meg könyörülvén”, „nagy könyörgésünkél”).

Sajnálatos módon ebből az időszakból kevés írott forrás áll rendelkezésünkre Homok társadalmi életére vonatkozóan. Az uraság és a jobbágyviszonyát az 1677 nyarán kiadott urbárium szabályozta.¹⁵ A település nagyságára és a jobbágynépesség rétegződésére vonatkozóan az alábbi adatokat tartalmazza: féltelek 17 (ebből 14 szolgál, 3 épülőben), 16 zsellérhely (5 szolgál, 3 puszta, 8 épülőben) és 2 lakó. Az 1715. évi országos összeírás¹⁶ 16 telkes és 13 zsellér családfőt rögzített, rajtuk kívül még 11 lakót írtak össze. A köztes időszakra a családnevek tekintetében a hidegségi és a homoki szőlőhegy (*promontorium*) összevont hegyvám- és dézsmaregesztrumai (1697–1709) szolgáltatnak adatokat.¹⁷ A sárvár-felsővidéki uradalmi irtásföldről és irtásrétekről készült szerződések másolatait tartalmazó, 1733-ban összeállított kötetben csak néhány

---

Ma: Fertőszéplak. A herceg Esterházy család széplaki uradalmát tartozékaival együtt 1682–1771 között a Széchényiek bírták zálogjogon.

- 15 MOL P623. X. kötet Gazdasági iratok, 1. csomó. Sárvár felsővidékre vonatkozó gazdasági iratok. 376. kötet (későbbi másolata: 377. kötet). Továbbiakban: Urbárium 1677. Homok: 45–50. pp.
- 16 Soproni Levéltár (=SL) IV. Sopron megye levéltára A) feudális kor 14. Sopron vármegye adószedőjének iratai (Perceptoralia). a) Országos összeírások (Conscriptiones regniculares), 1. kötet. Conscriptio 1715. Homok: 37–38. pp.
- 17 MOL P 623. II. kötet, 7. sz. Possessio Hidegség. D Acta promontorium tangentia. Hegyvámra és tizedre vonatkozó regesztrumok (1697, 1699–1709) Folio 16–91.

homoki keltezésű okiratot találunk a 17–18. század fordulójáról (1688-ból 1 db, 1694-ből 1 db, 1695-ből 3 db, 1709-ből 2 db).¹⁸

Az első vádlott személyének beazonosítását nem tudjuk az ismertetett források alapján elvégezni, ahogy a Barilics/Barityics vezetéknev sem bukkan fel azokban. Több információval rendelkezünk a Kraicsics és a Barityovits családnevekre vonatkozóan. Az 1677-i urbárium még egyiket sem említi, de a szőlőhegyi regesztrumokban 1697–1709 között találkozunk Kraicsics/Krainsics/Krajacsicz Mátéval, akinek a hidegségi Köves-hegyen volt szőleje. A hegykői keltezésű kezeslevél egyik aláírója a homoki Kraicsics György volt, talán Máté fivére. Elképzelhető, hogy egyikük volt az 1715-ös országos összeírásban szereplő Kraicsics Jakab inquilinus és Kraicsics János subinquinus apja. Egy 1725-ös összeírásban,¹⁹ mely az egyes jobbágyhelyeken élők személyében 1677 óta bekövetkezett változásokat volt hivatott rögzíteni, az áll, hogy a Fertő felőli (északi) renden létesült, Komóczi Pál által 1677-ben lakott zsellérhelyet Kraiecsics János (valójában Jakab), Horváth Istvánét pedig Kraiecsics János bírta. Fertőhomokon egyébként mind a mai napig élnek Krajcsicsok. Amennyiben a második vádlott családneve (Barityovits) azonos Barilovicssal, akkor az 1725-ös összeírás jóvoltából kiderül, hogy Barilovics Mihály bírta az északi renden a Horváth Lőrinc által 1677-ben lakott fél sessiót. Vele lakott egyik fia Jakab, és annak fia, Gyurkó. Barilovicsot az 1715. évi összeírás Baricsként említi. 1725-ben a déli (belső) szeren Filipovics Mihály 1677-ben bírt fél telken Mihály másik fia, Pál lakott (három nőtlen fiával: Mátyással, Mártonnal és Jánossal). Ő minden bizonyos azonos az 1715-ben Baricsevics Pálként szereplő subinquinussal. Elképzelhető, hogy a boszorkányság vádjába esett Ilona valamelyikük testvére volt.

A fentiekből kitűnik, hogy mindkét vádlott — feltehetően horvát származású — családja újnak számított az 1530-as évek második felétől elhorvátosodott²⁰ falu társadalmi életében: míg a Barilics família rövid ideig lakta Homokot, a Kraicsicsok és Barilovicsok nemrég érkeztek a helységbe. Lehetséges talán az a

18 MOL P623. X. kötet Gazdasági iratok, 1. csomó. Sárvár felsővidékre vonatkozó gazdasági iratok. 374. kötet. Sárvári-felső-Vidéki Urodalmi Irtás földekről, és Rétekről producált Levelek Párjai. 1674^{dikői} fogva egész 1733^{ikié}. Hegykő, mense Februari A[nn]a 1733. Továbbiakban: Irtásszerződések. Homokra vonatkozóan: 1164–1182. pp.

19 Uo. 378. kötet. Conscriptio Dominij Fölső Vidék penes specialem Inelyti Commitatus Soproniensis Exmissionem, Anno Domini 1725. die vero quarta Mensis Junij Inchoata. Továbbiakban: Conscriptio 1725. Homok: 122–128. pp.

20 *Kelemen István*: Adatok a fertőhomoki horvátság történetéhez. In: Arrabona 2003. 65–82. pp.

magyarázat, hogy a helyiek egy része bizalmatlansággal és rosszallással tekintett az újonnan betelepültekre, és ez vezetett a két asszony bevádolásához.

Boszorkányper Jurinkovits Istvánné (Horváth Luca) és lánya, Dóra ellen (1741–1743)

A hazai boszorkánykutatás nagy alakjának, Schram Ferencnek Homokról még két boszorkánypert sikerült gyűjtenie: 1741-ben Jurinkovits Istvánné, Horváth Luca, 1743-ban pedig lánya, Jurinkovits Dóra ellen hoztak ítéletet.²¹ A falut ekkor gr. Széchényi Ignác (1712–1777) bírta. Schram az okiratokra az egervári uradalom ügyészi iratai között (*acta criminalia*) talált rá. Ennek az lehet a magyarázata, hogy 1741-ben a Széchényiek férfiágának birtokosztálya során Ignácé lett többek között az egervári uradalom és tartozékai, valamint Sopron vármegyében Homok is. E két peranyag azért is jelentős, mert az eddig publikált Sopron megyei boszorkánypererek közül — Pócs Éva szerint²² — csak ennek a kettőnek a vádlottjai éltek Széchényi-birtokon. A Schram-féle kötetben olvashatunk egy ebergőci asszonyról (Takács Andrásné, 1745–1746)²³ és egy röjtökiről (Lőrincz Györgyné, 1746),²⁴ akik a vád szerint boszorkányság bűnébe estek. Ebben az időben a Széchényi család részbirtokos volt mind a két faluban. A grófi família Sopron vármegyei birtokairól készült 1741. évi összeírás ezekre a részbirtokokra is kiterjedt. A Széchényi-alattvalók között Ebergőcön megtalálható a fertályos Takács András,²⁵ Röjtökön pedig a féltelkes ifj. és id. Lőrincz György.²⁶ Ennek alapján szinte bizonyos, hogy mindkét asszony a Széchényiek jobbágya volt.

---

21 *Schram* im. 1970. 278. sz. 138–144. pp., 287. sz. 194–195. pp.

22 *Pócs* im. 1995. 13. p.

23 *Schram* im. 1970. 291. sz. 219–229. pp.

24 Uo. 294. sz. 250–257. pp.

25 MOL P623. X. kötet Gazdasági iratok, 1. csomó. Sárvár felsővidékre vonatkozó gazdasági iratok. 381. kötet. *Conscriptio Bonorum, seu Dominij Sárvári Feölseő-Vidékiensis de A[nn]o 1741.* Továbbiakban: *Conscriptio 1741.* 226–227. pp.

26 Uo. 232–233. pp.

Az alábbiakban ennek a két homoki esetnek a társadalmi háttéréül szolgáló viszonyokat rekonstruáljuk, az 1728. évi regnicolaris conscriptio,²⁷ az 1733.²⁸ és 1741. évi²⁹ uradalmi összeírások alapján. 1728-ban 17 db negyedtelket, 15 db $\frac{1}{16}$ telket, 18 lakót (7-et facultással, 11-et anélkül) találtak az összeírók. 1733-ban és 1741-ben a fertálytelkek helyett (csakúgy, mint 1677-ben) féltelkek szerepelnek (17, ill. 16). 1733-ban ezen kívül még 19 házas zsellért regisztráltak, akiket (ekkor 15-öt) 1741-ben már fertályosként jelöltek. A lokális társadalmat 1733-ban 14, 1741-ben pedig 12 olyan lakó jelenléte tagolta tovább, akik iparszerű földet (irtványt, szőlőt) bírtak a falu határában.

A Jurinkovics/Jurinkovits/Gyurinkovits családnév az 1653. július 22-én felvett homoki gabonadézsma-jegyzékben még nem szerepel.³⁰ A család ezt követően telepedhetett le Homokon, az 1677. évi urbáriumban ugyanis már az áll, hogy Jurinkovics Jánosnak az északi szer keleti végén — épülőben — lévő zsellérháza mentes a földesúri adóterhek alól. Az ő fia volt István, menyje pedig Horváth Luca. Az 1715. évi országos összeírásban János már féltelkes jobbágy, másik fia, András pedig házatlan zselléreként van feltüntetve. 1725-re Jánosnak mind a négy fia (András, István, György, Jankó) megházasodott. György és Jankó lakóként élt a faluban, István a Fertő felőli szer közepén egy fél sessiót bírt (ez 1677-ben még Löwrencsics Mihályé volt). Több tanú is azt vallotta, hogy Horváth Lucának már a nagyanja és az anyja is boszorkány volt, előbbi vízpróbának is alávetették („megis mártották a Fertő vizében”).³¹ Divós Máté még arra is emlékezett, hogy Luca öreganyja „Széplakon fogvais volt maid fertály Esztendeigh”.³² Elképzelhető, hogy egyike volt annak a két vádlottnak, akikért 1700-ban kezeséget vállaltak.

---

27 SL IV. Sopron megye levéltára A) feudális kor 14. Sopron vármegye adószedőjének iratai (Perceptoralia). a) Országos összeírások (Conscriptiones regnicolares), 6. kötet Conscriptio certorum Locorum Incltyti Comitatus Sopronienzis Anno 1728. Továbbiakban: Conscriptio regnicolaris 1728. Homok 598–604. pp.

28 MOL P623. X. kötet Gazdasági iratok, 1. csomó. Sárvár felsővidékre vonatkozó gazdasági iratok. 379. kötet. Conscriptio Domini Sárvári-felső-Vidék Anno 1733. peracta. Továbbiakban: Conscriptio 1733. Homok: folio 326–342.

29 Conscriptio 1741. Homok: 26–36. pp. A 378. kötet szerint (285. p.) Homokon már 1740. november 9-én elvégezték az összeírást.

30 MOL Filmtár E 159 Regesta Decimarum, 9777. doboz. 152. cs. Homoki gabonadézsma-jegyzék 1653. 480. p.

31 *Schram*, im. 141. p.

32 *Schram*, im. 142. p.

1. táblázat. A jegyzőkönyvben szereplő személyek eljárásbeli szerepe

név	szerepe
Bobics (Babics) András	tanú
Bobics (Babics) Andrásné	sértett (beteg lett)
Czvitkó (Cvitkovics) János	tanú
Divós Ferencné (Sobor Judit)	tanú, sértett (beteg lett)
Divós Máté	tanú, Sobor Judit sógora
Divós Mihály	sértett (meghalt)
Divós Mihály, ifj.	Divós Máté fia, sértett (beteg lett)
Divós Mihályné	sértett (beteg lett)
Himber András	tanú
Horváth Markó	tanú
Jurinkovits Dóra	vádolt lány (később ő is vádlott)
Jurinkovits István	vádolt férje
Jurinkovits Istvánné (Horváth Luca)	vádolt
Krebenicz Máté (Grebenics) Máté	sértett (meghalt)
Molnár Vid	tanú
Németh Mihály	tanú
Németh Mihály lánya	sértett (beteg lett)
Szakács István	tanú

2. táblázat. A jegyzőkönyvben szereplő jobbágyok külsőségeinek nagysága (1728—1741)

név	1728	1733		1741	1728	1733	1741
	helyföld				helyrét		
	köböl	hold	köböl	köböl	kaszás	kaszás	kaszás
Babics András	5	3 ¼	6 ½	11	¼	½	½
Czvitkó János	20	13 ⅛	26 ¼	43	1	1	1
Divós Máté + Ferenc	20	13 ⅛	26 ¼	43	1	1	1
Horváth Markó	–	–	–	11	–	–	½
Jurinkovits István	20	13 ⅛	26 ¼	43	1	1	1
Németh Mihály	20	13 ⅛	26 ¼	43	1	1	1
Szakács István	20	13 ⅛	26 ¼	43	1	1	1

A 2. táblázathoz az alábbi megjegyzéseket kell tennünk. Babics András helyett 1728-ban és 1733-ban még apja, Mátyás szerepel családfőként. 1728-ban és 1733-ban Horváth Markó státusza házatlan zsellér volt, 1741-ben fertályos jobbágy. Divós Máté és Ferenc 1733-ban és 1741-ben közösen birtokolták a sessiót, 1728-ban még csak Mátét tüntették fel. Divós Mihály neve egyik uradalmi összeírásban sem található meg, de a jegyzőkönyvből ismert, hogy halála előtt Jurinkovitsék szomszédjában, azaz nagybátyjával: Ferencsel és Mátéval együtt lakott. 1728–1741 között subinquilinusként tüntették fel Molnár Vidát és Himber Andrást, 1741-ben pedig Grebenics Máténét.

A telekviszonyok ismertetésekor már szó volt arról, hogy a három összeírás következtelenül alkalmazta az egyes telekkategóriákat. Ennek következtében Babicsék 1728-ban $\frac{1}{16}$ -os telkesnek, 1733-ban házas zsellérnek, 1741-ben fertályosnak számítottak. Czvitkó, Divósék, Jurinkovits, Németh és Szakács egyaránt a legmagasabb telekkategóriába tartozott (azaz: 1728-ban fertályosok, 1733-tól féltelkesek). Az egyes családok gazdasági, vagyoni helyzete közötti lényeges különbség a telki állományon kívüli termőföldek, az ún. indusztriáliák és az állatállomány tekintetében mutatható ki, melyekkel a házatlan zsellérek is rendelkezettek.

3. táblázat. A jegyzőkönyvben szereplő jobbágyok telken kívüli állományának nagysága Homokon (1728–1741)

név	1733		1741	1728	1733	1741
	irtásföld			szőlő		
	hold	köböl	köböl	kapás	kapás	kapás
Babics András	1 ¼	5	0	0	0	0
Czvitkó János	6 ¾	25 ½	20	0	0	0
Divós Máté + Ferenc	4 ¼	17	39	4	4	5
Grebenics Máténé	na.	na.	5	na.	na.	0
Himber András	3 ¾	15	16	0	0	0
Horváth Markó	½	2	12	0	3	5
Jurinkovits István	0	0	0	0	0	0
Molnár Vida	na.	na.	7	na.	3	na.
Németh Mihály	1	4	5	0	0	0
Szakács István	4 ⅝	18 ½	26	0	0	0

4. táblázat. A jegyzőkönyvben szereplő jobbágyok telken kívüli állományának nagysága Hidegségen (1728–1741)

név	1733		1741	1728	1733	1741
	irtásföld			szőlő		
	hold	köböl	köböl	kapás	kapás	kapás
Babics András	0	0	0	6	7	4
Czvitkó János	0	0	0	2	7	7
Divós Máté	3 ½	14	44	4	3	4

név	1733		1741	1728	1733	1741
	irtásföld			szőlő		
	hold	köböl	köböl	kapás	kapás	kapás
Divós Ferenc	1	4	0	4	3	4
Grebenics Máté(né)	0	0	na.	4	7	na.
Himber András	¼	1	1	5	6	8
Horváth Markó	na.	na.	3	na.	na.	5
Jurinkovits István	-	-	0	4	-	6
Molnár Vida	3/4	3	na.	na.	0	na.
Németh Mihály	na.	na.	0	5	na.	6
Szakács István	2	8	9	9	16	6

A 3. táblázatban kizárólag a homoki határban fekvő termőföldek szerepelnek. Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt sem, hogy a szomszédos Hidegség határában milyen és mekkora szorgalmi földjük volt — mint extraneusoknak — az egyes személyeknek (4. táblázat).³³ 1741-ben Molnár Vida Bozon fekvő, 2 kapás szőlőjéről is tudomásunk van.³⁴

A tanúvallatási jegyzőkönyvből kiderül, hogy Horváth Luca ügyében a fő konfliktus a Divós és a Jurinkovits család tagjai között állt fenn: Divós Ferencné Sobor Judit megbetegedése, 7 éves fiának halála, Divós Mihály halála, Divós Máté borának meglopása és feleségének megbetegedése. (Itt jegyezzük meg, hogy mind Divós, mind Jurinkovits családnévűek ma is laknak Homokon.) A 3. és a 4. táblázat adatai azt mutatják, hogy Divósék a falu legmódosabb családjai közé tartoztak. A család már az 1563. évi bordézsmá-összeírásban is szerepel.³⁵ Az összeírásokból kiderül, hogy a homoki határban fekvő irtásföldjeik nagyságát tekintve (az extraneusokat figyelmen kívül hagyva) 1733-ban a 6., 1741-ben

33 Conscriptio 1733. Hidegség: folio 299–325. Conscriptio 1741. Hidegség: 38–60. pp. 1733-tól idősebb Czvitkó János adatait tüntették fel.

34 Conscriptio 1741. 69. p. Boz: 60–85. pp.

35 MOL Filmtár E 159 Regesta Decimarum, 9777. doboz. 152. cs. 757. cím. Com[itatus] Soproniensis 1554–1571. Homoki bordézsmá-jegyzék 1563. Folio 233.

az 1. helyen álltak. A homoki szőlőhegyen 1733-ban nekik volt a legnagyobb, 1741-ben pedig a 2. legnagyobb szőlőjük. Máté bírói hivatalt viselt 1727-ben és 1731–1733 között,³⁶ 1722-ben,³⁷ 1724-ben,³⁸ 1730-ban³⁹ és 1740-ben pedig az esküdtek sorában találjuk.

Jurinkovits István vagyónát tekintve a féltelkes jobbágyok középmezőnyébe sorolható, akinek telki állományán kívül a homoki határban egyéb termőföld nem állott rendelkezésére, szőleje vidéken, Hidegségen volt. 1730-ban,⁴⁰ 1733-ban és 1740-ben esküdként a falu előjáróságához tartozott. Az 5. táblázat is hasonló vagyoni rétegződést mutat a két családfő között az állatállomány tekintetében. Az ismertetett homoki lakosok örökös jogállású (röghöz kötött) jobbágyai voltak az uraságnak, akinek — Horváth Vidán és a két Divóson kívül — évi meghatározott mennyiségű robotszolgáltatással tartoztak. 1733-ban Horváth Vida robot helyett évi 3, a két Divós együttesen 10 forint árendát fizetett.

5. táblázat. A jegyzőkönyvben előforduló jobbágyok állatállománya (1733–1741)

név	1733			1741
	ökör	ló	tehén	vonósmarha
	db			db
Babics András	0	0	1	0
Czvitkó János	0	0	0	4
Divós Máté + Ferenc	4	0	2	6
Grebenics Máténé	na.	na.	na.	0
Himber András	0	0	2	0

36 *Kelemen István*: Bíró-archontológia a Széchenyiek Sopron vármegyei falvaiból és mezővárosaiból (a XVII. század elejétől 1848-ig). In: Arrabona 2007/2. 175–194. pp. Vonatkozó rész: 181. p.

37 Irtásszerződések, 1168. p.

38 Uo. 1174. p.

39 Uo. 1168. p.

40 Uo.

név	1733			1741
	ökör	ló	tehén	vonósmarha
	db			db
Horváth Markó	0	0	1	2
Jurinkovits István	4	0	1	4
Molnár Vida	na.	na.	na.	0
Németh Mihály	4	0	2	4
Szakács István	0	0	0	4

Míg az 1728-i összeírás uraságok szerint írta össze az alattvalókat, 1733-ban és 1741-ben az összeírók házsoronként, azon belül a házak sorrendjében vették fel az adatokat. Utóbbiak segítséget nyújtanak abban, hogy rekonstruáljuk a szomszédsági viszonyokat. A falu egyetlen, kelet-nyugat tájolású utcáján két sorban helyezkedtek el a lakóházak. Divós Ferenc és Máté a Fertő felőli (északi) szer közepén lakott, közvetlenül mellettük állt (keleti irányban) Jurinkovits István háza. Figyelemre méltó az 1733. évi conscriptionnak a telki állományt érintő azon megjegyzése, hogy Jurinkovits István szántóföldjei és helyrétje mindenütt Divós Máté és Vukovics Mihály helyföldjei, ill. helyrétje között helyezkedett el. A boszorkányvád tehát alapulhatott a két család közötti szomszédsági konfliktuson. Jurinkovitsék keleti házsomszédja Babics András volt, majd két ház kihagyással Horváth Markó sessiója következett. A déli (belső) szeren/renden állt Szakács István, Czvitkó János és Németh Mihály háza. A házatlan zsellérek lakóhelyét nem ismerjük.

Tanúvállatási jegyzőkönyv egy boszorkánysággal vádolt horpácsi asszony ügyében (1736)

1736-ban az akkori horpácsi bíró, Torkos Imre felesége, Bán Erzsébet ellen indult eljárás „búbájos” boszorkányság miatt. A település társadalmi viszonyait

ebben az időszakban az 1728. évi *regnicolaris conscriptio*,⁴¹ az 1733.⁴² és 1741. évi⁴³ uradalmi összeírások alapján rajzolhatjuk meg. A faluban gróf Széchenyi Zsigmond (14 egésztelkes), Ráttky Dániel (2 egésztelkes), Kecskés János (6 egésztelkes), Czuppon László (1 egésztelkes) és a helyi plébánia (6 zsellér) földesúri hatalma alatt élt jobbágynépesség. Egy egésztelket a csornai premontrei prépostság bírt, melyen majort létesített, ahol egy juhász lakott.

Az ügyben a vármegye két képviselőjének (Korlatovics Imre szolgabíró, Darás István esküdt) jelenlétében kilenc tanút hallgattak ki eskü alatt, közülük hatan Széchenyi Zsigmond, ketten pedig Kecskés János örökös jogállású (röghöz kötött) jobbágyságok voltak, egyikük a helyi iskolamesternek, Hac (Hác) Jánosnak a felesége. A jegyzőkönyvben előforduló személyekről rendelkezésre álló információkat az alábbi táblázatokban foglaltuk össze.

6. táblázat. A jegyzőkönyvben szereplő személyek földesura, eljárásbeli szerepe

név	földesúr	szerep
Czetin Mihály	Széchenyi	tanú férje
Czetin Mihályné (Vida Judit)	Széchenyi	tanú
Hac (Hács) János	–	sértett (lábfej)
Hac (Hács) Jánosné (Lakatos Erzsébet)	–	tanú, iskolamester neje
Horváth György	Széchenyi	tanú
Máté György	Széchenyi	tanú
Máté István	Széchenyi	tanú, Mihály fia
Máté Mihály	Széchenyi	beteg lett, neje meghalt
Máté Mihályné (Németh Ilona)	Széchenyi	sértett (meghalt)
Somogyi György	Kecskés	sértett (meghalt)

41 Conscriptio regnicolaris 1728. Horpács: 316–319. pp.

42 Conscriptio 1733. Horpács: folio 12–25.

43 Conscriptio 1741. Horpács: 190–203. pp.

név	földesúr	szerep
Somogyi Györgyné (Horváth Katalin)	Kecskés	tanú, férje meghalt
Somogyi János	Kecskés	tanú, sértett (kézfájás), György bátyja
Torkos Imre	Széchényi	vádlott férje
Torkos Imréné (Bán Erzsébet)	Széchényi	vádlott
Tóth János	Széchényi	tanú (neje is)
Tóth Jánosné (Fábján Anna)	Széchényi	tanú (férje is)

7. táblázat. A jegyzőkönyvben szereplő jobbágyok külsőségeinek nagysága (1728–1741)

név	1728	1733		1741	1728	1733	1741
	helyföld				helyrét		
	köböl	hold	köböl	köböl	kaszás	kaszás	kaszás
Czetin Mihály	na.	na.	na.	50	na.	na.	2
Horváth György	42	26	53	50	1 ¼	1 ½	2
Máté György	40	26	53	50	1 ¼	1 ½	2
Máté István	na.	na.	na.	50	na.	na.	2
Máté Mihály	45	26 ½	65	na.	1 ¼	1 ½	na.
Somogyi György	39 ½	24 ½	49	-	1 ¼	1	na.
Somogyi János	na.	na.	na.	na.	na.	na.	na.
Torkos Imre	43	31	62	50	1 ¼	na.	2
Tóth János	42	26 ½	65	50	1 ¼	1 ½	2

A horpácsi határban ugyan nem írtak össze szorgalmi földeket, de Kövesden több horpácsi lakosnak is volt szőleje, így pl. 1733-ban Torkos Imrénének 5 kapás,

Máté Györgynek 3 kapás (1741-ben már nem szerepelnek).⁴⁴ A táblázatban szereplő többi személy esetében a Horpácson előforduló névazonosságok miatt nem tudhatjuk bizonyosan, hogy melyikük szerepel a szőlőbirtokosok között.

8. táblázat. A jegyzőkönyvben előforduló jobbágyság állatállománya (1728–1741)

Név	1733			1741
	ökör	ló	tehén	vonósmarha
	db	db	db	db
Czetin Mihály	na.	na.	na.	4
Horváth György	4	0	2	0
Máté György	2	0	1	2
Máté István	na.	na.	na.	3
Máté Mihály	2	4	3	na.
Somogyi György	2	0	1	na.
Somogyi János	na.	na.	na.	na.
Torkos Imre	4	0	2	4
Tóth János	0	4	3	4

Czetin Mihály 1733-ban még atyjával (id. Czetin István) együtt lakott, 1741-re a déli szerre költözött. A Máté családot már 1715-ben regisztrálták Horpácson. 1733-ban Máté György és Mihály tévesen Horváth családnévvel szerepel,⁴⁵ ezt erősíti meg az 1728-as országos összeírás is. György Mihály fivére volt, István pedig az utóbbi fia. Somogyi Györgyöt 1733-ban még megemlítik Kecskés jobbágyságai között, 1741-ben már fivérét, Jánost írták a rubrikába. Tóth János 1741-ben már nem élt, ekkor özvegye bírta a jobbágyhelyet. A vádlott férjét, Torkos Imrét

44 Consriptio 1733. Kövesd: folio 101–145.

45 Ennek az lehet a magyarázata, hogy atyjukat Horváth Máténak hívták. Innen jöhet a Máté családnév.

mindhárom alkalommal feljegyezték; a fenti táblázatból kitűnik, hogy a felsoroltak közül (és az egész faluban) az ő sessiójához tartozott a legnagyobb szántóföld, szőleje volt a kövesdi promontoriumban és lábasjóságainak számát tekintve is az elsők közé tartozott. Befolyásos személy lehetett, bírói hivatalviseléséről az 1733., 1736. és az 1741. évből van tudomásunk, a jegyzőkönyv szerint pedig 1731-ben céhmester (egyházatya) volt.⁴⁶ A Torkos család egyébként 1677-ben már Horpácson élt.⁴⁷ Nem kizárt, hogy módosabb helyzete váltott ki irigységet és rosszindulatot egyes falubeliek között.

A két uradalmi conscriptio alapján Horpácson is adott a lehetőség a szomszédügyi viszonyok rekonstruálására. Ahogy Homokon, itt is a falu egyetlen, kelet-nyugat tájolású utcáján két sorban (északi oldal: felszél, déli oldal: alszél) helyezkedtek el a házak. A vádlott és férje a felszálon lakott, nyugatról számítva a 9. házban. Közvetlenül mellette állt (keletről) Máté György háza, majd Tóth János és Máté Mihály lakóhelye következett. Torkoséktól az 5. házban (nyugatra) lakott Somogyi György és neje, a 6.-ban pedig atyjával Czetin Mihály. Horváth György háza az alszél nyugati végén állt. Ugyancsak az alszálon, a plébánia tőzsomszédóságában épített oskolaházban élt a mester és tanúként kihallgatott felesége. Az 1733-i összeírásban feljegyezték, hogy a helyföldek és a helyrétek mely dűlőkben helyezkednek el és kik a szomszédok. Ebből kiderül, hogy Torkosék nem voltak szomszédosak egyik sértettel sem.

Bán Erzsébet a tanúk szerint már korábban gyanúba keveredett (esete Kolmár Márton sertéspásztorral), boszorkányságának híre azóta terjedt el a faluban. Szomszédja, Máté György szerint már 15 éve boszorkányság híre lengte körül az asszonyt. Az irracionálitást sem nélkülöző, rontó-ártó tevékenysége mind az emberek, mind az állatok ellen irányult. Neki gyanították Máté Mihályné (Németh Ilona) és Somogyi György halálát, Máté Mihály megbetegedését és betegségében való gyötrését, Somogyi János kézfájását, valamint az iskolamester lábfájását. A tanúvallomások szerint megrontotta Somogyi János ökrét („egy hétig ne[m] ganéjozhatott”), Czetin Mihályék tehenét („meg veszet a tehenének haszna és mast sem fejheti”) és ökrét („egy hétig nem evet, és a vizelleteis el állot”). Hatalmában állott, hogy az állatoknak parancsoljon, a sertéspásztorra sertéseket küldött. Egy esetben említés történt pozitív, gyógyító tevékenységéről is: Czetinék tehene azután gyógyult meg, miután a betegséget elkezdték a vádlottnak tulajdonítani. Jól mutatja, hogy mekkora volt a faluban a boszorkányságban való hit, hogy még a tanító mint tanult ember és felesége is Bán Erzsébet boszorkányságával

---

46 Kelemen 2007. 181. p.

47 Urbárium 1677. Horpács: 84–89. pp.

hozta összefüggésbe a férfi lábfájását. Meglepőnek tűnhet, hogy a férjet, Torkos Imrét nem hallgatták ki, legalábbis a fennmaradt tanúvallatási jegyzőkönyvben nem szerepel vallomása. Mint említettük, az eljárás eredménye nem ismeretes. A horpácsi halotti anyakönyvből annyi azonban kiderült, hogy Bán Erzsébet 1757. március 3-án hunyt el özvegyen, 57 éves korában.⁴⁸

Befejezés

A rendelkezésre álló forrásanyag segítségével nem ragadhatóak meg a maguk teljességében azok az okok (legfeljebb óvatos feltételezéseink lehetnek), melyek a korabeli falusi társadalomban kitermelték azokat a konfliktusokat, melyek egyes személyek boszorkánysággal való megvádolásához vezettek. Az urbáriumok és az összeírások esetünkben az egyes családok kontinuitásának kérdéséhez, a szomszédsági viszonyok rekonstruálásához és a társadalmi feszültségforrásoknak a materiális-vagyoni dimenziójához (földek nagysága, állatállomány) szolgáltatottak fontos információkat. Jellegük miatt azonban nem derülhetett fény azokra az érzelmi-lelki körülményekre, amelyek az egyéneknek egymáshoz és a közösséghez való viszonyát és ebből kifolyólag a magatartását határozták meg.

*

A források közzététele — Bak Borbála ajánlásainak⁴⁹ figyelembe vételével — az átíró közlés alapján történt. A központosítását, a kis- és nagybetűket a mai helyesírási szabályoknak megfelelően alkalmaztuk. Betűhíven közöltük a család- és neveket. A magánhangzók hosszúságának vagy rövidegének jelölése során a kéziratnak megfelelően jártunk el, de annak következetlenségeit (lefelejtett, rossz helyre rakott ékezetek, tollhibák) kijavítottuk. Így szükség esetén az „a”-t „á”-ra, az „e”-t „é”-re, az „o”-t „ö”/”ő”-re és az „u”-t „ü”/”ű”-re írtuk át. Mivel az ü/ű és az ö/ő esetében a hosszúság jelölése nem volt egyértelmű, az átírás mai szabályok szerint történt. A kezeslevelekben (kivéve: családnevek) a „v” hangnak megfelelő „u” betűt „v”-re írtuk át. A jegyzőkönyvben a scriptor szinte mindig hosszú „ó”-t

---

48 Győri Egyházmegyei Levéltár (=GyEL) V. Plébániai és espereskerületi levéltárak (örökletétek). Sopronhorpácsi plébánia iratai és anyakönyvei 1731–1997. Vegyes anyakönyv, II. kötet. Halottak 1756–1827.

49 *Bak Borbála*: A XVI-XVIII. századi magyar nyelvű források kiadása. In: Fons 2000/1. 91–137. pp.

és gyakran „ú”-t használt, ezt meg nem tartva a mai szabályok szerinti „o”-t, ill. „u”-t használtunk. A szövegben előforduló rövidítéseket szögletes zárójelben oldottuk fel, kivéve a latin sorszámvégződéseket. A tőszámnevek után a pontot elhagytuk.

1. sz. forrás
Hegykői lakosok kezességlevele homoki özvegy Barilics Lőrincnéért,
Ilonáért 100 forintról
Hegykő, 1700. április 8.

My, aláb irattak, agyuk emlékezetül az kiknek illik, hogy minek utánna méltóságos groff Szécseny György urunk eő n[agysá]ga megh fogattatta volna Barityics Lőrincz eözvegyét, Ilonát, most Homokon lakozot, néminémő boszorkánság iránt való bé vádoltatássára nézve, mi megh könyörülvén nevezet Barilics Lőrincznének rabságbéli nyomuruságán, nagy könyörgésünkel emlitet méltóságos groff urunktul, eő n[agysá]gjátul kezeségen ki vettük; kötelezvén arra ezen levelünk ereivel magunkat eő n[agysá]gának, hogy valamikor és valahova kívánnyi fogja eő n[agysá]ga, tartozunk nevezet Barityits Lőrincz eözvegyét, Ilonát eő n[agysá]gának elő állétani, mellyet ha elő nem álléthatnánk, avagy elő állétani akár mely szin alatt el mulatnánk, tehát eő n[agysá]ga mindenikünkön négy négy forintot, eöszvő számlálva száz forintokat minden pör patvar nélkül maga hatalmával vehessen és vetethessen. Kirül adgyuk ezen levelünket kezünk kereszt vonyásával megh erősétvén. Ez aláb irt helsegben. Die 8 Aprilis. A[nn]º 1700.

Hegykön.

Kőmiues Mihály X	Pap Miklos X	Csay István X
Kőmiues Márton X	Solmos János X	Zambo János X
Bellauits Lukács X	Komoczy Marko X	Raiter Simon X
Bellauits János X	Szabó János X	Horuath Mihál X
Iffiu György X	Homoki Kraicsics György X	Német Mihál X
Takacs Márton X	Simon György X	Horuáth András X
Horuath András X	Zaka Mihály X	Szalay György X
Zarkoczi Sigmund X	Koczán András X	Bindes János X
Hegyí János X		

Coram me Steph[ano] Zeke Judlium Co[mi]t[a]tus Sopronien[is] mp. L. S.

Coram me Michäele Kőszögi praetitulati D[omi]ni Comit[is] bonor[um] suor[um]
Fölsö Vidikiensium P[ro]uisor mp. L. S.

Külzeten későbbi, más kézírással:

Homoky Barityics Lőrincznéért 100 f[orin]tig való kezes levél 8 Apr[ilis] 1700.

Későbbi kézírással, mely áthúzta a korábbi:

Fidejussionales Communitatis Hegykőiensis ad vires f[ore]norum 100 pro
Laurentii Barisits vidua Helena, in Possessione Homok degente, de actibus
demoniacis supernaturalibus incufata, ideoque incaptivata, extradata, in Hegykő
8. Apr[ilis] 1700. in orig[in]ali

*MOL, P623. II. kötet, 8. sz. Possessio Homok. 122 F Acta Colonos Possessionis
Homok concernentia. Folio 5.*

2. sz. forrás

Hidegségi és homoki lakosok kezességlevele homoki Kraicsics Horváth Máténéért 100 forintról Hidegség és Homok, 1700. április 8.

My, alább irattak, adgyuk emlékezetül a kiknek illik, hogy minekutánna méltóságos
groff Szécseny György urunk eő n[agysá]ga megh fogatatta vólna homoki
Kraicsics Horuáth Máté feleségét, Barityouits Ilonát néminémő boszorkánság
iránt való bé vádoltatásra nézve, mi megh könyörülvén nevezet szegén aszonnak
rabságbéli nyomoruságán, nagy könyörgésünkel emlétet méltóságos groff urunktul
eő n[agysá]gátul kezeségen ki vettük, kötvén arra ezen levelünk ereivel magunkat
eő n[agysá]gának, hogy valamikor és valahova kívánnyi fogja eő n[agysá]ga,
tartozunk nevezet Horuáth Máténét eő n[agysá]gának elő állétani, kit ha elő
nem álléthatnánk, vagy elő állétani akár mi szin alat el mulatnánk, eő n[agysá]ga
mindenikünkön négy négy forintot, eöszvő számlálva száz forintokat mind[en]
pör patvar nélkül maga hatalmával vehessen és vetethessen. Kirül adgyuk ezen
levelünket kezünk kereszt vonyásával megh erősétvén. Ez aláb irt helsegekb[en].
Die 8 Aprilis. A[nn]o 1700.

Hidegsegen.

Blaskouits András X
Bresznyák György X
Bresznyák Mihok X
Varga Péter X
Szalay János X
Sejeri János X
Csernics Máté X
Mersics Gyurko X
Horuáth János X
Németh János eöregyeb X
Nemeth János iffiabbik X

Homokon

Jankouits János X
Nemeth Lukács X
Piuarics Gergöl X
Honyák Mihál X
Kalmár Gergöl X
Horuáth Pál X
Galambos Gergöl X
Csakouics Mátyás X
Himber György X
Iffiu Hospel János X
Horuáth András X
Horuáth Jakab X
Grebenicz János X
Grebenicz György X

L. S. Coram me Steph[ano] Zeke Judlium Co[mi]t[a]tus Sopronien[sis] mp.
L. S. Coram me Michäele Kőszögi praetitulati D[omi]ni Comitis Prouisor mp.

Külzeten későbbi, más kézírással:

Homoky Kraicsics Horuáth Máténéért 100 fl[orin]tig való kezes levél 8 Apr[ilis]
1700.

Későbbi kézírással, mely áthúzta a korábbit:

Fidejssionales Communitatum Hidegségiensis et Homokiensis pro eadem
Helena⁵⁰ vidua ad vires 100 fl[ore]norum. D[e] d[ato] 8^a Aprilis 1700. in
orig[inali]

*MOL, P623. II. kötet, 8. sz. Possessio Homok. 122 F Acta Colonos Possessionis
Homok concernentia. Folio 6.*

---

50 A scriptor tévedésből azonosíthatta egymással a két vádlott asszonyt.

3. sz. forrás
Vizsgálat Torkos Imréné, Bán Erzsébet ellen
Horpács, 1736. április 6.

Anno 1736° die 6^a men[sis] Aprilis in poss[ess]ione Horpác^z⁵¹ Co[mi]t[a]tuque Soproniensi existen[ti] habita, ad requisition[em] Ill[ust]r[issimi] D[omi]ni Comitis D[omi]ni Sigismundi Szece^{sény} /tit./ per nos infrascriptos juxta subsequen[tia] de eo utri puncta p[rae]sens inquisitio peracta hoc modo.

De eo utrum.

- 1° Valla meg a tanu! Ha Horpácson, Nemes Sopron Vármegyéb[en] lakozó Torkos Imre mastany bíró felesége, Bán Eörsébet nevő felől volte az előttis ollyas hir, hogy bú-bájos⁵² boszorkán volna, a vagy
- 2^d Vane mastanáb[an] azon asz[ony]nak ollyas hire, és mikor s hon[n]ét származatt vagy keletkezet?
- 3^{tio} Tude valamit magais a fatens, a vagy hallottae és kitül az eránt, hogy a jelentett Torkos Imréné boszorkán volna? Tudnya-illik
- 4to Fenegetette valakit valamelly meg rontással és az ollyatni fenegetis, a vagy az a mivel fenegetődött, meg történte valakin? a vagy pro
- 5to Egy szóval ártotte valakinek bu-bájos boszorkánságával vagy személylyéb[en], vagy marhájáb[an] és más jószágáb[an], s ha ártott, kinek, miben és miképpen?
- 6° A fönt irattakon kívül-is tudgyae a bizonságh és tapasztaltae valamelly bizonyos jelenségét Torkos Imréné boszorkánságának, s ha tapasztalta, valla meg hon[n]énd és miokbúl s minémő cselekedetibül, a vagy pro
- 7^{tmo} Hallotte valamit másoktülis a fönt irt dolgokb[an] és kitül nevezet szerént, mongya megh!

Primus fatens p[ro]vidus Joan[n]es Tótt, Ill[ustrissimi] D[omi]ni Comitis Sigismundi Szechény colonus, in poss[ess]ione Horpác^z, Co[mi]t[a]tu Sopr[oniensi] existen[s], habita degens an[n]or[um] cir[citer] 65, juratus examinatus fassus est ad primum nem tudgya, nemis hallotta, hogy az előtt itt, Horpácson lakozó Torkos Imre mastani falusi bíró felesége, Bán Eörsébet felő ollyas hir lett volna, hogy eü búbájos boszorkán lett volna. Ad 2ndum

---

51 Horpács.

52 Értsd: búbájos.

mastanáb[an] igenis vagyon azon meg irt aszonynak, Bán Eörsébetnek ollyas hire, miúlta Máté Mihál olly nyomorutúl vagyon, mastis az, hogy an[n]ak ros z cselekedete mind maga a Máté Mihály, mind pedigh czelédgye gyanakosznak reá, hogy eü az beteghségének az oka, és hogy mast recenter meg irt Máté Mihálnak feleségeis két héttül foghva betegh lévén, az után e világhbül kimúlt, hogy an[n]akis az beteghsége eránt, consequenter subsequált halála erántis sokszor nevezet Bán Eörsébethnek téteménye, ezt pedighlen a fatens máskép[p]en nem tudgya, hane[m] csak másoktúl hallotta, és illyen hire foly a falub[an]. Ad 3tium maga a fatens sem[m]it nem tud, hanem fönt irt néhai Máté Mihálynétül és an[n]ak czeléditül hallotta, hogy a meg jelentett Bán Eörsébeth rontotta meg mind magát, mint az urát, a ki mastis nyomorutúl fekszik. Ad 4tum, 5tum et 6tum nihil. Ad 7tum a mit már in puncto 2d^o et 3° fateált, többet nem tud.

2dus fatens p[ro]vidus Georgius Máté, praetitulati D[omi]ni Comitis Sigismundi Széchény colonus, in poss[ess]ione Horpác Co[mi]t[atu]que Sopr[oniensi] existen[s], habita habitans, an[n]or[um] cir[citer] 50, jur[atus] exam[inatus] fassus est ad 1mum valla azt a fatens, hogy vagyon már 15 esztendeje, hogy Torkos Imre feleségének, Bán Eörsébethnek ollyas hire volt, hogy eü bú-bájos boszorkán légyen. Ad 2d[um] mastis ollyas hire vagyon, és hogy ezen hire még az előtt en[n]yihán esztendőkkal, tudnyillik mikor Kolmár Márton itt való s[alva] v[enia]⁵³ sörtéles pásztor lévén, hogy a meg irtt aszony s[alva] v[enia] malaczának lábát el törtö, azért eütet meg rontotta olly formán, hogy a bélét horgas fával ki vonta a pásztornak, az után reá izenvén a meg irt pásztor, hogy ereszen meg néki, a mint hogy meg is eresztet néki, és akkor béli ispán, Czuppon István eöszvö alkudtatta őket, és ugy az után békével maradtak, ezt pedighlen a fatens a meg irt pásztortúl maga szájából hallotta, hogy ugy történt véle. 2d, 3tium, 4tum nihil. Ad 5tum. Egyebet nem tud a fatens, hanem hogy Máté Mihálytúl hallotta, hogy sokszor megnevezett Bán Eörsébet azon okra nézve rontotta meg ütet, hogy bizonyos földnek el esküvisiért, hogy nem Torkosé, hanem Máté Mihály földö volna, az eránt meg haragúván, s ugy ártott volna néki, ugyhogy mastis nyomorutúl fekszik, és mastis ollykor eütet, Máté Mihályt éczakának idején meg nyomja és reá jár a meg irt Bán Eörsébet, ezt pedighlen ne[m] egyczer, hane[m] ednyihánszor hallotta magátúl Máté Mihálytúl a fatens. Ad 6tum nihil. Ad 7tm a mit hallott a fatens másoktúl, már a fönt irt punctumokb[an] declarálta, de reliquo sem[m]it nem tud.

---

53 Lehet a „sit venia” rövidítése is.

3tius fatens p[ro]vidus Joan[n]es Somogyi, Perill[ustris] Grosi D[omi]ni Joan[n]is Kecskés⁵⁴ colonus, in p[rae]dictis poss[ess]ione et co[m]it[atu] exist[en]s, com[m]orans, an[n]or[um] cir[citer] 27, jur[at]us exam[inatus] fassus est ad 1mo valla azt a fatens, hogy igenis az előttis Torkos Imre felesége, Bán Eörsébet felől volt ollyas hir, hogy ú búbájos boszorkán légyen, és hogy az 2nd[um] mastis ollyas hire vagyon, mellis leghelősör származott még mikor ez előtt en[n]yihány esztendeőkkel bizonyos Kolmár Márton névő sörteles pásztor itt, az helyb[en] lévén, arra a meg irt Bán Eörsébet meg haragudott bizonyos s[alva] v[enia] sörtes marhának ki szoktatása és meg nem őrzése eránt, azért a meg nevezet pásztor[r]ja étczakának idein hat vagy hét sörteles marhát reá küldvén és azokkal maratta, és hogy a béltis azon pászturnak a kögyökiin, mint a czérnát ki húszta, ezeket mind magátúl a pászortúl hallotta a fatens. Ad 3tium maga a fatens nem tudgya hogy az, hane[m] a bátyátul, Somogyi Györgytúl /a ki ez előtt három héttel meg holt/ hallotta, hogy egykor meg irt Bán Eörsébetnél lévén a bátya, akkor meg kérdészte túló, ha meg esküszike mellette, hogy eü nem boszorkán, azt felelvén a bátya, eü bizony meg nem esküszik, arra egy pár tyúkmonyát sütött a bátyának és azt erővel meg etette véle, az után a maga házához menvén azt mondotta, noh, én meg jüttem az házomhoz, de soha a magam lábán ki ne[m] megyek, mert tudom, hogy egy hét alatt meg halok, a mint többsör a maga lábán vezetés nélkül ki nem mehetett, és ezen fatens eöcsének a midőn nála lett volna, azt mondotta, im, mast rágja a Torkos Imre felesége a lábam inakásáját,⁵⁵ megént a két karjátis rágta, az után a fejét rántotta meg és az egész testét, azért kérte a fatenst, hogy eüz[z]ö el rúla, a fatens sem[m]it nem látott; hane[m] küldötte a feleségét Torkos Imrénéhez, hogy egy két szóra men[n]jen hoz[z]á, a mint igérteis ugyan, de soha nem ment feléje-is, másnap pedigh meg holt a bátya. Ad 5tum. Egyebet ne[m] tud, hane[m] halála után a bátyának oda ment az házához senki nem híván Torkos Imréné, a fatens azt látván és kérdészte mit akar itten, az házbul ki kergette, az utátúl fogva a bal keze csak el szenved, és csak alig bir véle s nem másnak, hane[m] azon rosz aszony cselekedetinek tulajdonétyta; azomban beütt-közép előtt egy héttel, hogy a bátyával és az attyával beszélgedtek felölő, azt meg tudván, azon[n]al az egyik ökrét meg bántotta, hogy s[alva] v[enia] egy hétigh

---

54 Kecskés.

55 Inakása: 'a lábszár hátsó vastag húsa'. *Markó Imre Lehel*: Kiskanizsai szótár. Bp., 1981. 118. p.

- ne[m] ganéjozhatott, a mint azon marhát a kály⁵⁶ vásárb[an] el köllött cserélly nékik. Ad 6tum et 7tmum a mit már föllyeb meg vallotta, egyebet nem tud.
- 4ta fatens honesta mulier Juditha Vida, p[ro]vidi Micháelis Czetin uxor, in poss[ess]ione p[rae]dicta co[m]it[ati]t[ur]que existen[s], degens, an[n]or[um] cir[citer] 25, jur[ata] exam[inata] fassa est ad 1^m miúta ide férjhez ment, kinek már nyolcz esztendeje vagyon, hogy az utától fogvást mind etigh ollyas hire volt Torkos Imre feleségének, hogy eü bú-bájos boszorkán volna. Ad 2dm vallya a fatens aszony, hogy mastis ollyas hire vagyon, és hallotta másoktul, hogy ez a hire származott volna, még mikor legh először Máte Mihálynét meg rontotta. Ad 3tium, 4tum nihil. Ad 5tum egyebet nem tud a fatens aszony, hanem hogy egykor sokszor meg nevezet Torkos Imréné, Bán Eörsébet a fatens aszonytúl tejet kért, a minthogy adott-is, az után mindgyárt más nap meg veszet a tehenének haszna, és mast sem fejheti; mint hogy majd közönségessen itt, az helyben reá szállanak, abbúl az okbúl magais a fatens aszony reá gyanakszik, hogy az ű dolga légyen, azomb[an] meg tudván sokszor meg nevezet Torkos Imréné, Bán Eörsébeth, hogy reá gyanakodott a fatens aszony, megint az egyik ökrö meg betegedett, egy hétigh nem evet, és a vizeletteis el állot, ezt maga a fatens aszony panaszkodott mások[na]k, megint hírére ment Bán Eörsébetnek, hogy ugy járt az ökrével, és azután ugy jobbold meg az ökrö. Ad 6tum et 7m nihil.
- 5tus fatens p[ro]vidus Georgius Horvát, supratitulati D[omi]ni Comitis Sigismundi Szécheny colonus, in poss[ess]ione et co[m]it[atu] p[rae]dictis com[m]orans, an[n]or[um] cir[citer] 40, jur[atus] exam[inatus] fassus est ad 1^m ez előttis hallotta Bán Eörsébetnek, hogy ollyas hire volt. Ad 2d[um] mastis, hogy bú-bájos boszorkán légyen, közönségessen hirdetik, és ezen hire származott még a mikor Kolmár Mártont, itt lévő s[alva] v[enia] sörtéles pásztort meg rontotta, kit magátúl a fatens hallotta, hogy Bán Eörsébet bú-bájos boszorkánság[ga]l ártot meg néki; ad 3tium et 4tum nihil. Ad 5tum másoktul hallotta, hogy némellyek[ne]k bú-bájos boszorkánságával, ugy mint Máte Mihályt, an[n]ak feleségét, néhai Német Ilonát, azok[na]k marháját, néhai Somogyi Györgyöt személylyéb[en] meg bántotta volna. Ad 6tum et 7tmu[m] nihil.
- 6ta fatens honesta mulier An[n]a Fábján, p[ro]vidi Joan[n]is Tót uxor, in p[rae]dictis poss[ess]ione et co[m]it[atu] com[m]orans, an[n]or[um] cir[citer] 35, jur[ata] exam[inata] fassa est ad 1^m hallotta, hogy ez előttis ollyas hire volt. Ad 2dum mastis mind an[n]ak hirdetik, de mikint és hogyan származott azon hire, a fatens asz[onyna]k ne[m] constál. Ad 3tium, 4tum nihil. Ad 5tum mást ne[m]

56 Ma: Sajtoskál.

tud, hane[m] hogy néhai Somogyi György betegtségéb[en] a fatens aszony magátúl hallotta, hogy panaszolkodott a mastany falusi bíró feleségére, Bán Eörsébetre, hogy eü volna egyik betegtségének oka, és ha ű a betegtségéb[en] meg hal, bizony Torkos Imrénénekis meg köll halny; azomb[an] hallotta aztis másoktól, hogy némellyeket személlýéb[en] és marhájokb[an]is ront meg itt, az helyb[en]. Ad 6tum et 7tm nihil.

7^{tm} fatens honesta mulier Elisabetha Lakatos, consors hujus loci Horpaciensis scholae rectoris Joan[n]is Hacz, an[n]or[um] cir[citer] 50, jur[ata] exami[nata] fassa est ad 1^m et reliqua puncta egyebet ne[m] tud vallany, hane[m] hogy egyczer az ura, iskola-mester magának esztendő által járandó minden háztúl egy egy fertál búzáját a Torkos Imrétúl mint akkorbéli czéh mestertúl meg kérte volna ez előtt ött esztendővel, tehát azért meg haragudott, sütt inkább ű vissza kívánta fizettetnyi, a minthogy ezért a korcsmánis öszvő vesztek szóval, s azon étczakán az ura mindgyárást roszul keszdet a lábával len[n]y és még mastis tellyesség[g]el ki ne[m] gyógyult azon nyavalájából, ezt a tétemént ne[m] másnak, hanem Torkos Imréné mastany birónéra gyanétyák.

8ma fatens honesta mulier Catharina Horvát, p[ro]vidi Georgy cond[am] Somogy r[elict]a vidua, in poss[ess]ione et co[m]m[un]itatu p[rae]notatis degens, an[n]or[um] cir[citer] 30, jur[ata] exami[nata] fassa est ad 1^m nem tudgya, mivel ne[m] itt nevelkedet. Ad 2dm vallya azt, hogy mastanáb[an] Torkos Imréné, Bán Eörsébethnek ollyas hire vagyon, miúlta a meg irt Máte Mihálnéval öszvő veszet, hogy bú-bájos boszorkán volna. Ad 3tium et 4tum nihil. Ad 5tum néhai urátúl hallotta, hogy a midőn Torkos Imréhez ment, akkor a biróné kérdeszte, ha meg merne esküdny mellette, hogy ű ne[m] bú-bájos boszorkán, kire azt felelte az ura, ű meg nem esküszik mellette, er[r]e nehesztelvén a biróné, mind azon-által ott marasztotta ebiden, egy pár tyúkmonyát és tészta paczalt adott elejbe, a kibül-is evett, s az után haza menvén azon[n]al panaszolkodott, hogy roszul érzi magát s a feleségével, ugmint a fatens asz[on]nal dörgültette az ina-kásáját s azt mondotta, akkor magának a fatens aszonynak, bárczak te oda a birónéhoz ne eresztettél volna, néke[m] sem[m]ji nyavalám ne[m] volna. Ad 6tum et 7tm nihil.

9^{nus} fatens p[ro]vidus Stephanus Máté, defuncti Michäelis Máte filius, in poss[ess]ione Horpáciz degens, an[n]or[um] cir[citer] 25, jur[atus] exami[natus] fassus est ad 1^m hallotta, hogy ollyas hire lett volna. Ad 2d mastis annak hirlelik. Ad 3tium maga a fatens ellene sem[m]jit ne[m] tud, hane[m] édes attyátúl és an[n]yátúl hallotta, hogy a meg jelentett Torkos Imréné ollyan bú-bájos boszorkán volna. Ad 4tm nihil. Ad 5tm a mit föllyebbis az attyátúl és az an[n]yátúl hallotta, hogy ugyan az, tudnyillik Torkos Imrének felesége,

Bán Eörsébet rontotta meg egészségéb[en]: a mint hogy az an[n]ya azon betegséghb[en] csak tegnap megis holt és halála előtt mondotta, hogy egy firfiú és két aszony volt, a mikor a szállását el vették, és ugyan halála előtt aztis mondotta, lapáttal en[n]y vitték, jól tartották, akkor ne[m] mondotta meg, hogy kik voltak azok, a kik jól tartották, s arra megis holt, az atya mastis beteges állapattal vagyon, an[n]yira, hogy a szobábúl a maga erejével ki ne[m] járhat. Ad 6tm et 7tm nihil.

Super quibus testium fassionibus praesentes has I[itte]ras n[ost]ras manuuum subscriptionibus et sigill[orum] usualium, appraessionibus roboratas extradidimus testimoniales. Datum die et anno, locoque, quibus supra.

Emericus Korlatovics I[n]clyti Co[m]it[at]us Sopron[iensis] Judlium mpia. LS
Stephanus Darás I[n]clyti Co[m]it[at]us Sopr[oniensis] Jurassor mpia. LS

A külzeten későbbi, más kézírással:

Inquisitio contra Elisabetham Bán Emerici Torkos Horpaciensis subditi uxorem de magia suspectam peracta in Horpács 6. Apr[ilis] 1736.

MOL, P623. II. kötet, 21. sz. Possessio Horpács. 156 N Acta colonos concernentia. Folio 301–306.